

ІВАН. МОНОЛАТІЙ

КОЛОМІЯ. ГІМНАЗІЯ

МОЇ
ШКІЛЬНО-
ГІМНАЗІЙНІ
РОКИ

ІВАН
monolatij

Так вже склалося, що я народився 1976 року у советській Коломій у сім'ї майбутніх інженера та бухгалтерки (а за покликанням кравчині) на маленькій, але гонористій вуличці імени сина абхазького народу Пачуліа, який 1944-го кинувся на фашистський дзот, таким чином здобувши собі славу героя однієї зі протиборчих сторін останньої війни.

У різний час, у різних помешканнях, і на вулиці з різними назвами (Вербова, Нова) тут замешкали родини гімназійних професорів Леонтія Кузьми і Лева Дольницького, коротко тут жили видавець першого українського жіночого журналу «Жіноча доля» сенаторка Олена Кисілевська і молоденька Ірина Вільде, а також доживала віку відома вишивальниця Михайлина Сабадаш. А що тут, щонайменше один раз, гостював геніяльний Іван Франко у помешканні Кузьмів, здається вже надто промовистим.

Хоча влітку вуличка губилася у затінку недалекого саду колишньої садиби д-ра Володимира Ганьківського, а взимку лапятий сніг засипав дощенту ледь проторовану колію для авт, вона й далі залишається чудовою ілюстрацією давнього передмістя. А тихий плескіт занапашеної сміттям сусідів Радилівки поволі ставав німим свідком вимирання малих міських потоків, колись спеціально виритих для порятунку Коломій від повеней.

Кожної суботи вулицею чулися дивні мелодії – скрипіння селянських фір, власники і пасажери яких таким робом в'їжджали у «велике міське село» для покупок і розваг. Пам'ятаю, як довжелезна вервиця возів, авт зі свинями, курми, а інколи й коровами, тягнулася крученим підйомом вулиці Міцкевича, з одного боку, і пологим виїздом до нинішньої вулиці Вільде, залишаючи на асфальті «докази» свого

позаміського існування. І поза усіма благами цивілізації, наш райончик більше нагадував якийсь містечко...

У «моїй» ойкумені такими собі вартувими були більші споруди – на протигагу вже сформованому укладу моєї і сусідніх вулиць. На рівні дитячого сприйняття такими, безумовно, були інкубаторна станція (а, насправді, жидівська синагога – мабуть, таки найдавніша, ще з XVII ст.), крамниця дитячих забавок «Каштан» (а насправді – пізньобароковий парафіяльний римо-католицький костюол, зведений учнями Меретина за його кресленнями), ну, і звісно, моя перша, як виявилось, Alma Mater – «Перша школа». Остання ж постала у гмаху славної, ще з австрійських часів, Коломійської гімназії. Своєрідними маркерами у «моєму» гетто були й залишки стін, які оточували колись знамените жидівське окописько – а у час мого дитинства – стадіон медичного училища; стіна-кладка обабіч першої школи – правдоподібно розумний винахід міських будівничих проти зсувів ґрунту, і, нарешті, колишні гімназійні східці, які нині замінили бетоновими сходами. А що, фактично, мій тогочасний всесвіт обмежувався районом колишнього (одного із трьох) жидівських гетто, римо-католицької плебанії і широкого простору шкільних будівель, у т. ч. шкільного стадіону, то, ймовірно, лазити і ховатися у цьому районі було де. А далі – височіла ратуша з дзигарком, який тоді не ходив, а на вежі виднівся герб СРСР, складений з різнокольорових лямпочок. Можливо, що й дитяча знахідка у саду д-ра Ганьківського якоїсь старомодної таці спричинила перше, примітивне зацікавлення історією. Бо, як потім виявилось, я хотів стати і археологом, і журналістом, і т. д.

Отож, до першого «Д» класу першої школи (тоді, як я розумію, найуспішнішої), яко «груд-

нева» дитина я вступив у 1984-му. Ще зберігається мій щоденник саме з першого класу: мушу зізнатися, що вчився я ніби добре, а от поведінку мав неспокійну. Тому-то найбільший клопіт зі мною мала, певно, моя перша вчителька Галина Дмитрівна Гаврилюк. А що навчання було справою важливою, принаймні, для моїх однолітків, то й витівки відзначалися «оригінальністю». Це і кидання портфелів з їхнім умістом з третього на перший поверх (коли славне фіолетове чорнило облямовувало усі книжки і зашити), чи, скажімо, «відвага» закидати сніжками сусідній клас під час уроку. А вже потім – відповідним чином – отримати «на горіхи».

Та повернімося у шкільний період, а власне, до наших наставників. Сьогодні бажаю їм лише здоров'я і многа літ, а тоді...

Звісно, найбільше запам'ятовуються харизматичні особи. Такою, без перебільшення, була вчителька біології, яка коротко заміняла нашу «легітимну» вчительку. Її ми, а перед нами ще кілька поколінь учнів першої школи, прозивали за традицією Кометою. То справді була поважна пані, ще старих правил, із надзвичайними вимогами до підростаючого покоління. Та мені було це удвічі суттєво, бо, як пізніше виявилось, Комета учила біології ще мого батька... На жаль, не згадаю її прізвища, та й мабуть, ця жінка вже на тому світі (хай з Богом спочиває). То була грізна, вимоглива вчителька, під час ходи якої вже наперед здвигалися не те, що ми, а й стіни у коридорі на другому поверсі школи.

Те, що советська школа надавала великої ваги точним предметам, не таємниця. Тому й вчителя фізики я пам'ятаю досить добре. Це – Афоня, якого так прозвали учні старших, 10–11 класів, за любов до відомого советського кінофільму. Добродушний, з цікавинкою, за-

ступник директора, умів заінтригувати навіть такого телепня у точній науці, як я.

А от ще одна харизматична особистість, знову ж таки, вчителька біології (на яких мені, видно, щастило), яку ми, вже за існуючою у школі традицією, потай називали Совою. Хоча, правду кажучи, окрім окулярів, які вчителька носила, ніщо не говорило про якісь там особливі прикмети. Але от те, що вона здивовано кліпала, почувши, наприклад, відповідь «Не вчив, бо не мав на це часу» – точно!

Запам'яталися мені й прецікаві уроки географії. Її учителя, активного туриста і мандрівника, ми називали не інакше, як Пан Географ. Це й тому, що він мав дружину, теж того ж фаху, яка ще й працювала у цій же школі, – а, отже, Пан і Пані Географи. До сьогодні пригадую охайний і доглянутий з професійної точки зору кабінет географії.

Та найбільшу радість мені приносили уроки історії. Провадив їх Святослав Прокопович – просто Прокопич, а інколи – Святий. Це з його легкої руки бацила історії засіла у мені надовго. Мабуть, вже назавжди. І хоча тодішні советсько-партійні інтер(т)ре(п)ації минулого і не «пахли» правдою, та його уміння зацікавити предметом стало для мого фахового вибору визначальним.

Оглядаючись десь так на років двадцять, можна тільки впевнено сказати: то була стара і добра школа, керована мудрою і розважливою пані директрисою, нашою Светочкою. І незважаючи на те, що її чоловік був «москаль» (як згодом їй закидали на перших віче у 1990-х), а вона навчала англійської, саме вона найбільше спричинилася до, сказати б, українізації Першої школи у суперечливі часи Перестройки. Саме дякуючи їй і колективу, який вона одного разу щасливо очолила, спогад про «ту», колиш-

ню (якої вже не буде) мою школу є найріднішим... І це не зважаючи на те, що ми на уроках трудового (!) навчання випилювали якісь там «китайські зірочки» – закидаючи ними портрет вождя світового пролетаріату, чи під час перерви ганяючи у футбол пластмасовими кріпленнями до ніжок столів. Чи утікали з уроків фізкультури у місто... Гадаю, що ми тоді мали на це право ☺)

А що кінець 80-х і початок 90-х років були для усіх нас вже надто зворушливими – на разі мова про них. Моя освіта й далі кувалася у Першій школі. Однак вже тоді, у час перших мітингів і віч, у середовищі старшої за віком коломийської інтелігенції зринула думка про відновлення славної колись гімназії. Це мав би стати гідний з національної точки зору середньошкільний заклад: з новою концепцією навчання і виховання. Сподіваюся, що коломийці ще пам'ятають численні публікації у місцевих газетах про те, якою саме має бути гімназія та її вихованці. Та й нестримний триб шкільного життя брав своє: якось ми з товаришами вирішили видавати шкільний часопис. Назву підказав газетяр Дмитро Карп'як, батько мого однокласника Вадима. Отож нарекли ми журнальчик «Наша слава», звісно, не знаючи ще тоді про існування у Коломії 1930-х видавництва із такою ж назвою. І якщо у 1990-му ми тільки бавилися у таку стінгазетку із назвою «Наша слава», то вже 1991-го опублікували у міськрайонній друкарні два (і тільки) повноцінні числа. Згодом виявилось, що то й було перше, позацензурне після «золотого вересня» – видання школярів і для школярів у нашому місті.

Відтак друге число «Нашої слави» ми присвятили 750-річчю першої літописної згадки про Коломию, а профінансувала його друк міська організація Народного Руху України.

Не можу тут не згадати, наприклад, тих рухівців, які нас тоді підтримали – це передусім Богдан Волошинський та Володимир Янкевич. За це їм щиро дякую. Інша справа – перше знайомство з колективом Музею історії міста Коломиї і насамперед з його директором Михайлом Арсаком – повсякчас нахмурено-заклопотаним і водночас доброзичливим. Так, ще сам не відаючи того, я потрапив у засяг коломийських музейників й краєзнавців (у музеї я працював у 1993–2001 рр.). Десь у серпні, коли у Москві вже господарював ГКЧП, а у Коломії вперше святкували з великим розмахом День міста, мені, який вже мріяв стати археологом, а потім (після «Нашої слави») і журналістом, мій нерідний дід Микола Федотович Бездідько подарував святкове число «Літопису коломийського». Так і було покладено початок моему краєзнавству, адже зі шпальт цієї газетки я уперше дізнався про таких містолюбців, як Іван Білинкевич і Степан Андріюшин.

Але повернімося до справ шкільно-гімназійних. Наші мрії навчатися у гімназії поволі ставали реальністю: не закінчивши неповної середньої школи, у 1992-му ми разом із Вадимом Карп'яком, Наталкою Янкевич, а потім і Лесею Грабець й Наталкою Лопатчук – усі з Першої школи – здійснили, так би мовити, «сецесію». Забрали (не без певних проблем) свої документи і, склавши вступні іспити із не-однолітками (старшими від нас на рік), таки вступили до відродженої коломийської гімназії за директорства Григорія Гуменюка. Ясна річ, спочатку нас не сприймали, як повноцінних гімназистів: перший рік ми провчилися у класі для вихованців школи-інтернату (непосвяченим пригадаю, що гімназія «переїхала» до будинку школи-інтернату на вулиці Франка, де ще навчалися інші діти). Але вже наступного року ми вважалися

«старою гвардією», адже до нашого класу прийшли учні з інших шкіл.

Гроно наших «професорів» було знамените – майже усі талановиті і досвідчені педагоги з коломийських середніх шкіл, зокрема, вже згадуваної Першої школи. Тому деякі з них вже мали свої, «автентичні», прізвиська... А що навчання у гімназії здавалося нам надто серйозною справою і визначальною для нашого майбутнього, то думати про якісь там «прозиванки» вчителів часу не було. Адже ми «хапали» усе цікаве на льоту, перечитували фоліанти щойно видрукуваного «розстріляного Відродження», «гризли» граніти і не тільки історії й культури, а ще й підкорювали Воскресінецьку гору, записувалися у пластуни і т. д. А що мови про точні науки вже не було (хоча вони були... ☺), я вже міг щасливо зачитуватися під час уроків фізики, хемії чи математики Лепким, Хвильовим, Зеровим, Грушевським і Крип'якевичем. Але найбільшим авторитетом для мене (і не тільки) став наш славнозвісний Льончик.

Так-так, це саме Леонід Борисович Мельник, якого ми так з пошаною називали. Саме цей, аристократичного стибу чоловік-мудрець з сивою борідкою міг так зацікавити історією, літературою, культурою, філософією і мистецтвом разом узятими, що ми нерідко довго стояли вже після закінчення уроку із розкритими ротами від здивування ерудицією і начитаністю цього вже не молодого мужа. Які знання! Колосально! Ерудит! Інтелігент! Пан учитель! І нині його уроки і розповіді не порівняти ні з чим – високий клас, професіоналізм! І саме Льончик «підкупив» нас науково-пошуковою роботою. А що він мав величезну (якщо не найбільшу) книгозбірню саме «старих» видань і керував нашими першими несміливими дослідженнями яко членів Малої академії, йому завдячую

темою своєї розвідки «Коломийські книжкові видання 1864–1941 рр.» (такого собі бібліографічного покажчика), на підставі захисту якої 1994 р. у Донецьку я отримав призове місце.

А ще за моїх гімназійних часів я був свідком відкриття першого в Україні пам'ятника Михайлу Грушевському (на території гімназії), заступав редактора журналика «Гімназійна ватра» (продовжувача довоєнного «Плаю»), із захопленням пластував у Горганах з другом Клопотом, очолював осередок «Українська Молодь – Христові», співав у церковному хорі, а відтак дякував у «дитячій» церкві святого Йосафата (у колишньому «Каштані») разом із Андрієм Танасійчуком, який нині там править поряд з о.-настоятелем Володимиром Касіяном.

Останній, наш гімназійний катехит, вперше після десятиліть войовничого атеїзму заопікувався шкільною молоддю Коломиї.

Такими ось були мої шкільно-гімназійні роки, які закінчилися 1994 р. і про які ще належить написати. І не тільки мені. Бо наша шкільно-гімназійна плеяда вже давно пішла у «світ широкий», а у Стефаниківські дні чи гімназійні свята ми знову і знову зустрічаємося і з теплом згадуємо своє недавнє минуле, своє змужніння.

Івано-Франківськ, березень 2010 р.

